बद्री प्रसाद शर्मा बाग्ले
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

तामाकोशी गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय, जफे दोलखा

अध्यक्ष श्री प्रोणप्रताप केसीले गाउँसभामा प्रस्तुत गर्नुभएको आर्थिक बर्ष २०८१/०८२ को बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम

तामाकोशी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
जफे, दोलखा
९ असार २०८१

बद्री प्रसाद शर्मा बाग्ले
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

तामाकोशी गाउँपालिकाका उपाध्याक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गाउँ सभाका सदस्यहरु, तामाकोशी गाउँपालिकाको दोस्रो गाउँसभाको पाँचौ अधिबेशनमा हार्दिक स्वागत गर्दछु ।

तामाकोशी गाउँपालिकाको आर्थिक बर्ष २०८१/८२ को नीति तथा कार्यक्रम यस गरिमामय गाउँ सभाको बैठकमा प्रस्तुत गर्न पाउँदा मलाई अत्यन्त खुशी लागेको छ । सम्बत् २०७९ साल बैशाख ३० गते सम्पन्न स्थानीय तहको निर्वाचनबाट हामीलाई मतदान मार्फत निर्वाचित गर्नुहुने आदरणीय गाउँपालिकाबासी आमा, बुवा, दाजुभाई, दिदीबहिनीहरु लगायत सबैमा हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यस अवसरमा म नेपालको सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको स्थापना र स्वशासनको लागि नेपाली जनताले गर्दै आएका जनआन्दोलनहरुमा सहादत प्राप्त गर्नुहुने सहिदहरुप्रति भावपूर्ण श्रद्धान्जली अर्पण गर्दछु ।

गाउँपालिकाको विकास, सुधार र समृद्धिका लागि नेपालको संबिधान तथा संघीय, प्रदेश र स्थानीय कानुनद्वारा प्रदत्त हक अधिकारको प्रचलन गर्न तथा कानुनतः निर्देशित काम, कर्तब्य र दायित्व निर्वाह गर्न हामी प्रतिबद्ध छौं । गाउँपालिकाको इतिहास, संस्कृति, सम्पदा र सभ्यताको संरक्षण, सम्बर्धन र प्रबर्धन गर्नु हाम्रो पहिलो कर्तब्य हुन आएको छ । सेवाग्राहीले सरल र सहज तरिकाले सेवा प्राप्त गर्ने हकलाई सुनिश्चित गर्न सूचना र प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्न अनिवार्य छ । स्वच्छ, सफा, हरियालीयुक्त पर्यावरण विकास गरी गाउँपालिकालाई बस्नयोग्य गाउँ बनाउने हाम्रो ध्येय रहेको छ।

सुशासन र सवल प्रशासनको विकासबाट हामीले अख्तियार गरेको नीति तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने भएकाले यो नीति तथा कार्यक्रम त्यसतर्फ नै निर्देशित रहेको छ । जनतासँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध र सम्पर्क रहने वडा कार्यालयहरुको क्षमता विकास, श्रोत साधनमा वृद्धि र प्रणालीको विकास गर्ने नीति अवलम्बन गर्न प्रस्ताव गरिएको छ । शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी, उद्यमशीलता, सामाजिक बिकास, युवा तथा खेलकुद, भौतिक पूर्बाधार विकास, सार्वजनिक यातायात, खानेपानी तथा सरसफाई, विपद ब्यवस्थापन, न्याय निरुपण, मानब अधिकार प्रबर्धन जस्ता बिषयगत क्षेत्रहरुका लागि बिशेष नीति तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गरेको छु ।

आगामी आर्थिक बर्षको लागि प्रस्तावित नीति तथा कार्यक्रमको प्रभाबकारी कार्यान्वयन गर्न आम गाउँपालिकाबासी तथा सबै पेशा, व्यवसायमा आबद्ध महानुभाबहरुको सहयोग, समन्वय र सहकार्य रहने कुरामा विश्वस्त रहेको छु ।

<u>आर्थिक बर्ष २०८०/०८१ को नीतिको समीक्षा:</u>

१) विकास योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा १० लाखभन्दा माथिका योजनाहरुमा राष्ट्रिय रुपमा खुला प्रतिस्पर्धात्मक विद्युतीय बोलपत्रको माध्यमबाट गरिने परिपाटीको थालनी गरिएकोमा त्यसको चौतर्फि सकारात्मक प्रभावहरू परेको छ । यसको कारण योजनाहरु कम लागतमा तोकिएको समय र अपेक्षित गुणस्तरमा सम्पन्न भएका छन् । सो परिपाटीलाई निरन्तरता दिनु आवश्यक रहेको छ । कम लागत र प्राविधिक जटिलता नभएका आयोजनाहरु उपभोक्ता समितिबाट कार्यान्वयन गर्दा तिनीहरुको पानि कार्यान्वयन प्रभावकारी भएको छ ।त्यसैगरि प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम कै मोडलमा सञ्चालन गरिएको तामाकोशी रोजगार कार्यक्रम पनि सफल र लोकप्रिय कार्यक्रम बन्दै आएको छ । यसबाट स्थानीय स्तरमा सिमित भएपनि रोजगारी श्रृजना भएको छ । जीवनस्तरमा सुधार आएको छ । अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव तथा केही हदसम्म भएपनि युवा पलायनलाई रोक्न सफल भएको छ । आगामी कार्यक्रममा पनि यसलाई थप बढावा दिन आवश्यक रहेको छ ।

२)

३) गएको वर्ष राजश्व संकलन संघीय समानिकरण अनुदान राजश्व बाँडफाँड (रोयल्टी सहित) प्राप्तिका हिसाबले सुखद रहेन । आन्तरिक राजस्व संकलन समेत भुवर्गिकरण नभएको कारणले ढुङ्गा गिटी, बालुवा संलकन तथा व्यवस्थापनका लागि पटकपटक ठेक्का आव्हान गर्दा समेत लाग्न नसकेको कारणले आशातित सफलता प्राप्त भएन । विद्युत रोयल्टी प्राप्तिमा समेत विभिन्न खाले कठिनाई उत्पन्न भयो । यी सभे श्रोतबाट रकम उठ्न सक्ने अनुमानका आधारमा घाटा बजेट तयार गरियो तर यसबाट सकारात्मक परिणाम प्राप्त भएन । घाटा बजेटलाई तोकिएको बाञ्छित सीमामा सिमित गर्न पनि सकिएन एकातिर भने अर्कातिर त्यसलाई छिटो र प्रतिफल दिने र उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गर्न नसक्दा त्यसको नकारात्मक प्रभाव अर्थतन्त्रमा देखिन गयो । तसर्थ आगामी आ.व.मा घाटा बजेटलाई बाञ्छित सीमामा राख्ने र अनुत्पादक क्षेत्रमा लागानी नगर्ने नीति लिन आवश्यक हुन गयो ।

४) विगत लामो समयदेखि गाउँपालिकाको स्थायी केन्द्र तोक्ने कार्य सम्पन्न भएको थिएन । लामो तयारी र प्रयास पश्चात् स्थायी केन्द्र तोक्न चालु आ.व.मा सफल भइयो । तर त्यसका लागि उपयुक्त जग्गा प्राप्ति र प्रशासकीय भवन निर्माणको व्यवस्थापकीय तयारी आर्थिक दायित्वको विषय पेचिलो बन्दै गयो । यस आ.व.मा केन्द्र तोक्न सफल भएता पनि मापदण्ड बमोजिमको जग्गा प्राप्ति र भौतिक संरचना निर्माणमा निरन्तर खट्न आवश्यक रहेको छ ।

५) संघीय सरकार र गाउँपालिकाको साझेदारीमा हाल निर्माणधीन दश शैयाको आधारभुत अस्तालको निर्माण करिब ८०% सम्पन भइसकेको छ । साझेदारीबापतको रकम हालसम्म संघीय सरकारबाट प्राप्त रकम मात्र खर्च भएको गाउँपालिकाको अंश करिब करिब सबै बाँकि रहेको र नियमानुसार निर्माण कार्यको म्याद थप गर्दा समेत आगामी आ.व.मा सम्पन्न गरी हस्तांतरण गर्नुपर्ने अनिवार्य अवस्था रहेको नियमानुसारको मूल्य समायोजन र भेरियसन आदेश बापतको रकम पालिकाले एकपक्षीय रूपमा व्यहोर्नु पर्ने कानूनी अवस्था समेतले पालिकाको आन्तरिक श्रोतमाथि थप चाप गर्न गयो जसले गर्दा वडाका पूर्वाधार लगायतका थप विकास योजनाहरुमा रकम विनियोजन गर्न सकिएन । यावत समस्याका बावजुद जनताको नजिकको सरकारका हैसियतले जनअपेक्षाको संबोधन गर्न जनपक्षीय कार्यहरू गर्न लोकल्याणकारी राज्यको अबधारणा बमोजिम जनताका दैनिक आवश्यकताहरुको परिपूर्ति गर्नुपर्ने बाध्यता एकातिर छ भने अर्कोतिर विकासप्रतिको जनताका आकांक्षाहरु पूर्ति गर्दै जानु पर्ने अवस्था छ ।

६) समपुरक योजनाको नाममा प्राप्त हुने योजनामा पर्याप्त बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने हुन्छ यसरी विनियोजन पश्चात् ठेक्का लाग्दा अत्यन्त न्यून रकममा ठेक्का लाग्ने र ठेक्का पश्चातको बाँकि रकम तत्तत् निकायमा फिर्ता जान्छ तर विशेष कारणबस योजना सम्पन्न हुने नसकि म्याद थप गर्नुपर्दा थपिएको समयमा सम्पन्न कामको भुक्तानी गर्ने दायित्व गाउँपालिकाको मात्र हुने हुँदा गाउँपालिकालाई साझेदारीको अपेक्षित लाभ प्राप्त हुन नसक्ने अवस्था हुदोरहेछ । तसर्थ आगामी दिनमा समपुरक योजनाको सोचमा पनि परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिन्छ।

७) विकास प्रक्रियामा सबै वर्ग, क्षेत्र, लिंग र समूदायको समान सहभागिता कायम गर्न सकेमा मात्र दीगो विकासको अवधारणालाई मूर्त रुप दिन सकिन्छ भनेर नै चालु वर्षका कार्यक्रमहरूमा स्थानीय महिला समुह सञ्जाल आदिको गठन र परिचालन कार्य लक्षित वर्ग पहिचान आदिवासी जनजाति अपांग उपेक्षित वर्ग र समूदाय पहिचान र तीनिहरुकै सहभगितामा कार्यक्रम कार्यान्वयनको थालनीले समाजमा सकारात्मक प्रभाव परेकोले यस कार्यलाई पनि निरन्तरता दिन आवश्यक छ ।

८) यस वर्षसम्म कार्यान्वयनमा रहँदै आएको साझेदारी कार्यक्रम अन्तरगतको कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम हेफर प्रोजेक्ट नेपालसँगको साझेदारीमा गरिदै आएकोमा विनियोजन बमोजिम खर्चको प्रगति नएको भएतापनि यसको औचित्य नै समाप्त भएको नभएकोले आंशिक रुपमा भएपनि कार्यक्रमलाई कायम राख्न आवश्यक देखिन्छ।

“**तामाकोशी गाउँपालिकाको समृद्धिको आधार, कृषि, पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य, जलश्रोत तथा पूर्वाधार**” भन्ने मूल नारालाई आत्मसात् गर्दै यस वर्षको नीति तथा कार्यक्रम अगाडि बढाइनेछ । “नागरिक सन्तुष्टि एवं सुख अभिवृद्धि” को मूल ध्येयकासाथ चुस्त र दुरुस्त ढंगले नागरिक प्रशासन सञ्चालन गरिनेछ । आगामी आर्थिक वर्षलाई “समृद्ध, आधुनिक, र सुन्दर गाउँपालिका” निर्माणको आधार वर्षको रुपमा लिइनेछ ।

आगामी आर्थिक वर्षमा दीगो विकास लक्ष्य, नेपाल सरकारको चालु आवधिक योजना, बागमती प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना र तामाकोशी गाउँपालिकाले लिएका लक्ष्यहरु कार्यान्वयनको दरिलो आधार खडा गरिनेछ ।

स्वास्थ्य, सरसफाई तथा पिउने पानी सम्बन्धी नीति

१. मालुस्थित तामाकोसी अस्पताललाई व्यवस्थित गर्दै बीमा कार्यक्रम सञ्चालनको पहिलो विन्दुको रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।

२. तामाकोशी अस्पतालमा आवश्यक पर्ने उपकरणसहित फार्मेसी सेवालाई व्यवस्थित गर्दै लगिनेछ ।

३. पालिकाभित्र बसोबास गर्ने सम्पूर्ण समुदायलाई स्वास्थ्य बीमा सेवामा पहुँच पुऱ्याउने लक्ष्यसहित ज्येष्ठ

४. नागरिक, एकल महिला, दलित तथा अल्पसंख्यक समुदायलाई पारिवारिक स्वास्थ्य बीमा गराउन विषेश प्रोत्साहन उपलब्ध गराइनेछ ।

५. पालिकाका सबै जनतालाई सर्वसुलबभ एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध गराउन तामाकोशी अस्पतालमा एम्बुलेन्सको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

६. तामाकोशी ग्रामीण आँखाकेन्द्रलाई व्यवस्थित गर्दै शिविरको रूपमा हरेक वडाहरूमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

७. शिक्षा क्षेत्रसँग स्वास्थ्य सेवालाई आबद्ध गर्न एक विद्यालय एक नर्स कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउँदै लैजान प्रदेश सरकारसँग विशेष पहल गरी सबै माध्यमिक विधालयमा विस्तार गरिने छ ।

८. ज्येष्ठ नागरिक तथा विकलाङ्ग नागरिकहरूको स्वास्थ्य उपचार घर दैलो कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गर्दै निरन्तर सञ्चालन गरिने छ ।

९. "रक्तदान जीवन दान" भन्ने मूल नारालाई सार्थक पार्न हरेक वर्ष संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र दिवसका दिन नेपाल रेडक्रस सोसाइटी दोलखा र तामाकोशी गाउँपालिकाको संयुक्त आयोजनामा रक्तदान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१०. तामाकोशी गाउँपालिकाभित्र बसोबास गर्ने नागरिकहरूलाई आवश्यक पर्ने रगत दोलखा काठमाण्डौ र भक्तपुरका समग्र अस्पतालहरूमा निःशुल्क उपलब्ध गराउने प्रतिवद्धता सहित नेपाल रेडक्रस सोसाईटीसँग MoU गरि सकिएको छ

११. तामाकोशी गाउँपालिकालाई पोषणमैत्री गाउँपालिका घोषणाको लागि वडास्तरमा समेत विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१२. महिलाहरुमा देखिने पाठेघरको क्यान्सर, आङ खस्ने तथा स्तन क्यान्सर समस्यालाई न्युनीकरण गर्न विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ ।

१३. बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य समस्या समाधान गर्न आवश्यक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

१४. जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने सूर्तीजन्य पदार्थ, मदिरा तथा अखाद्य वस्तुहरुको मिसावट र प्रयोगलाई नियन्त्रण र नियमन गर्न आवश्यक पहल गरिने छ ।

१५. सुरक्षित मातृत्वका लागि ग्रामीण अल्ट्रा साउण्ड कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गर्दै लगिनेछ ।

१६. स्वास्थ्य चौकीहरूमा हुन नसक्ने वा जटिल प्रकृतिका गर्भवती तथा सुत्केरीहरूलाई प्रेषण बापत एकतर्फी एम्बुलेन्स खर्च प्रदान गरिने छ ।

१७. सुत्केरी महिलाहरूलाई पोषणयुक्त खानाबापत दिइँदै आएको नगद अनुदान कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

१८. सुत्केरीपश्चात हुने संक्रमण रोक्न ३ र ७ दिनमा स्वास्थ्य जाँच गर्न घरघरमै नर्सिङ स्वास्थ्यकर्मी परिचालन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

१९. यस तामाकोशी गाउँपालिकालाई पूर्ण संस्थागत सुत्केरी गाउँपालिका घोषणाका लागि आवश्यक कार्यक्रम अगाडी बढाउन पहल गरिनेछ ।

२०. गम्भीर प्रकृतिको रोगको उपचारमा सहयोग पुर्याउन विपन्न नागरिक स्वास्थ्य उपचार सहायता कोषमार्फत सहायता प्रदान गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिईनेछ ।

२१. महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुलाई दिंदै आएको खाजा, यातायात तथा सञ्चार सुविधालाई निरन्तरता दिइनेछ ।

२२. ६० वर्षमाथिका महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुलाई गरिदै आएको सम्मानजनक विदाइ कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

२३. स्वास्थ्य चौकीहरुबाट सञ्चालन भईरहेको सेवाहरुको सामाजिक परीक्षण कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ।

२४. विभिन्न सरुवा रोग तथा मानसिक रोग नियन्त्रणका लागि अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

२५. परम्परागत पानी, पोखरी, ढुंगेधारा र मूलको संरक्षण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गरी भौगालिक र प्राकृतिक स्वरुपको समेत जगेर्ना गरिनेछ।

२६. नकुहिने फोहोरको दिगो व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त स्थल पहिचान गर्न सम्भाव्यता अध्ययन गरी गाउँपालिकालाई प्लाष्टिकमुक्त बनाउने अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

२७. गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँपालिका बनाउनका लागि हरेक वडामा मेरो घर सफा घर, हाम्रो विद्यालय सफा विद्यालय अभियान सञ्चालनमा ल्याइनेछ । "हाम्रो स्वास्थ्य हाम्रो सरोकार मैले नगरे कसले गर्ने" अभियान सञ्चालनमा ल्याई स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्य अगाडि बढाइनेछ ।

२८. स्वास्थ्य संस्थाहरूमा सञ्चालित प्रयोगशालाहरूलाई व्यवस्थित गर्दै रोग पहिचान कार्यलाई प्रभावकारी वनाईनेछ।

२९. आर्युवेदिक औषधालय (नागरिक आरोग्य केन्द्र) लाई व्यवस्थित गर्न थप प्रयास गरिनेछ ।

३०. संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा संघ-संस्थाहरुसँग साझेदारी कार्यक्रममार्फत एकीकृत शिविर तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

कृषि, सिँचाई तथा पशु विकास सम्बन्धी नीति

१. कृषि तथा पशुपन्छी विकासको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति स्रोतको सुनिश्चित गर्दै एक वडा एक कृषि तथा पशु प्राविधिकको व्यवस्था गर्न आवश्यक पहल गरिनेछ ।

२. गुणस्तरीय बिउ तथा बेर्नामा पालिकालाई आत्मनिर्भर बनाईनेछ ।

३. व्यवसायिक तथा निर्वाहमूखी किसान पहिचान गर्दै फरकफरक किसिमको कार्यक्रम तर्जुमा गर्दै निर्वाहमुखी किसानलाई व्यवसायिक तर्फ उन्मुख गरिनेछ ।

४. वडागत रुपमा कृषि बालीको हव (production centre) तोकी एक वडा एक उत्पादनको अवधारण बढाइनेछ।

५. स्थानीय तहबाट कृषि उपजको न्यूनतमन मूल्य तोकी सहकारीमा आवद्व गर्दै कृषि उपज संकलन केन्द्रमार्फत बजारीकरण गरिनेछ ।

६. रासायनिक मलको विक्रि वितरणलाई व्यवस्थित गर्दै मल ढुवानीमा अनुदान दिने व्यवस्था गरिनेछ ।

७. बाली तथा माटो परीक्षण शिविर सञ्चालन गर्दै प्राङ्गारिक मलको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिइनेछ ।

८. एक पटक कृषि तथा पशुपन्छी सम्बन्धी अनुदान प्राप्त गरेको कृषि फर्म/कृषक समूह/कृषकहरुलाई आगामी दुई आर्थिक वर्षसम्म कुनै पनि किसिमको अनुदान दिइनेछैन ।

९. निर्वाहमुखी खेती प्रणालीलाई व्यवसायीकरण गर्न यान्त्रिकरणमा जोड दिइनेछ ।

१०. नेपाल सरकारवाट सूचीकृत सीमाविहिन महामारीजन्य रोगहरु जस्तै लम्पीस्कीन, खोरेत, रेविज, पि.पि.आर, स्वाइन फिबर, बर्ड फ्लु जस्ता रोग नियन्त्रण गर्नका लागि समयमा नै खोपको व्यवस्था गरिनेछ ।

११. दुध उत्पादन र उत्पादकत्वको वृद्धि तथा पशुहरुलाई स्वस्थ राख्नको लागि हरियो घाँसमा जोड दिईनेछ ।

१२. पशु विकास शाखाको सेवा नपुगेको बस्तीहरुमा घुम्ती शिविर मार्फत पशुपंक्षीहरुको उपचार गरिनेछ ।

१३. पशुपंक्षीहरुमा उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्नका लागि नश्ल सुधार गरिनेछ ।

१४. पशुपन्छीहरुमा फैलने विभिन्न रोगहरुको छिटो पहिचान गरी उपचार गर्न पशुपन्छीहरुको विभिन्न नमुना संकलन तथा परीक्षण गर्नको लागि ल्याबको व्यवस्था गर्न आवश्यक पहल गरिनेछ ।

१५. पशुपंछी पालनमा आधुनिक प्रविधिहरूको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

१६. पशुपंछी पालक कृषकहरूलाई प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

१७. दुग्ध उत्पादनको वृद्धि तथा कृषकहरुलाई अभिप्रेरित गर्न दुग्ध उत्पादनको आधारमा उपलब्ध गरिने अनुदानलाई समयानुकूल बृद्धि गरिनेछ ।

१८. अनुदान तथा सुलभकर्जा सुविधाको व्यवस्थाको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।

१९. पोषणयुक्त आहार र आधुनिक खोर गोठको व्यवस्था गर्न स्थानीय स्रोतहरूको उपयोग गर्दै आहारा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

२०. उत्पादनहरूको उचित मूल्य सुनिश्चित गर्दै बजारको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

२१. बजार पहुँचको लागि यातायात र भण्डारण सुविधाहरूको खोजी गरिनेछ ।

२२. स्थानीय र दुर्लभ प्रजातिका पशुपंछीहरूको संरक्षण र संवर्धनमा जोड दिईनेछ ।

२३. आनुवंशिक विविधताको संरक्षणका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

२४. समूह/सहकारी साझेदारी कार्यक्रमहरु सन्चालन गरिनेछ ।

२५. पशुपन्छी हरुको पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी कार्यक्रमहरु सन्चालन गरिनेछ ।

२६. चिसो पेयपदार्थलाई प्रतित्थापन गर्न दही तथा महीको प्रयोगलाई बढावा दिइनेछ ।

शिक्षा सम्बन्धी नीति

१. शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मानव अधिकार एवं संविधान प्रदत्त मौलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गरी शिक्षालाई लोकतान्त्रिक मुल्य र मान्यतामा आधारित समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माणमा केन्द्रित गर्दै शिक्षामा सबैको सहज एवं समतामुलक पहुँच र निरन्तरता सुनिश्चत गर्न तथा शिक्षालाई सर्वव्यापी, जिवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी र गुणस्तरयुक्त बनाउनुको साथै आधारभूत शिक्षालाई पुर्ण रुपमा निशुल्क बनाउन कक्षा ०-८ मा अध्ययनरत विद्यार्थीलाई शिक्षण सिकाई सामग्री,पठन सामग्री,अभ्यास सामग्रीको व्यवस्था गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।

२. गाउँपालिकाको शैक्षिक बिकासलाई गतिशिल्लता प्रदान गर्न शैक्षिक बिकासको मेरुदण्ड "गाउँ शिक्षा योजना" निर्माण गरी पालिकास्तरीय शैक्षिक नीति र कार्यक्रममा एकरुपता ल्याउन बार्षिक शैक्षिक पात्रो प्रकाशन तथा सामुदायिक विद्यालयहरुको शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्न नतिजामा आधारित शैक्षिक अनुदान कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ ।

३. शैक्षिक गुणस्तर सुधारको प्रमुख सूचक परीक्षा संचालन तथा मुल्यांकन प्रणाली व्यवस्थित गर्न गाउँपालिका स्तरीय परीक्षा संचालन समितिलाई थप व्यवस्थित गरी सिकाई उपलब्धीलाई अभिवृद्धि गर्न विषयगत समितिहरुको क्षमता विकास तथा अतिरिक्त कक्षा संचालनको लागि शिक्षकहरुलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

४. गाउँपालिकाभित्र सञ्चालित आधारभुत तथा माध्यमिक विद्यालयहरुमा वाल क्लवहरु गठन तथा पुर्न गठन गरी सरसफाई, स्यानिटरी प्याडको प्रयोग र व्यवस्थापन सम्बन्धी अभिमुखिकरण,बगैचा निर्माण तथा सामाजिक सचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्न उचित प्रबन्ध गरिनेछ ।

५. प्रारम्भिक बालकक्षामा निर्धारित मापदण्ड अनुरुप बसाई व्यवस्था र सरसफाईलाई ध्यान दिई फर्निचर, सिकाई सामग्री, मनोरञ्जन सामग्री, अडियो भिडियो सामग्री सहित आकर्षक र सूचना प्रविधिमैत्री कक्षाकोठा व्यवस्थापन गर्न जोड दिइनेछ ।

६. अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम मार्फत साक्षरता शिक्षा तथा साक्षरता शिक्षालाई सीपसँग आवद्ध गर्न गाउँपालिका भित्र संचालित सामुदायिक सिकाई केन्द्रलाई भौतिक पूर्वाधार सम्पन्न गराई साक्षरता शिक्षा, निरन्तर शिक्षा अभिभावक शिक्षा, सिपमुलक तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

७. वार्षिक रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान गरी शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मिलाइनेछ । उपयुक्त मापदण्ड तय गरी विद्यालय गाभ्ने एवं कक्षा थपघट गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

८. बिद्यालयहरुलाई मर्यादित, अनुशाशित एवं व्यवस्थित बनाइ शैक्षिक बिकासमा सघाउन गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति र बिद्यालय व्यवस्थापन समितिहरुलाई थप जिम्मेवार बनाइनेछ । शिक्षक विद्यार्थी अभिभावक सम्बन्ध सुमधुर बनाउन शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

९. गाउँपालिकाभित्र रहेका बिद्यालयहरु बीच शैक्षिक अनुभव,असल शैक्षिक अभ्यास,व्यवस्थापन तथा सुशासनको अभ्यासलाई आदान प्रदान गर्न अन्तर विद्यालय अवलोकन र नमुना शिक्षण, अन्तर विद्यालय अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन तथा तहगत शैक्षिक प्रदर्शनी संचालन गरिनेछ ।

१०. प्रधानाध्यापक, शिक्षक, प्रारम्भिक बाल बिकास सहजकर्ता तथा विद्यालय कर्मचारीहरुलाई छोटो तथा लामो अवधिको तालिम प्रदान गरी थप ज्ञान, सिपको विकास गराई व्यवस्थापन तथा शिक्षण सिकाई सहजीकरण प्रक्रियालाई प्रविधिमैत्री बनाउँदै गाउँपालिकाको शैक्षिक विकासमा क्रियाशिल बनाउन क्षमता बिकासको तालिमद्वारा प्रशासनिक र व्यवस्थापकिय क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ। साथै सामुदायिक विद्यालयको समग्र शैक्षिक

सुधारको लागि गतिशिल, प्रबिधिमैत्री र क्षमतावान शिक्षकलाई बिद्यालयको प्रशासकीय र व्यबस्थापकिय नेतृत्व प्रदान गर्न प्रचलित कानून अनुसार पारदर्शि प्रधानाध्यापक छनौट र नियुक्तिको लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।

११. खेलकुदको माध्यमबाट सक्षम र अनुशासित नागरिक उत्पादनमा सहयोग पुऱ्याई खेल क्षेत्रको विकासमा सहयोग गर्न गाउँपालिका स्तरीय खेलकुद बिकास समितिको कार्यालय व्यवस्थापन, बिभिन्न प्रतियोगिता संचालन तथा राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड खेलकुद प्रतियोगितालाई थप व्यवस्थित गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ। साथै विश्व स्काउटको सिद्धान्त, मूल्य र मान्यताका साथै नेपाल स्काउटको ऐन, नियम तथा राष्ट्रिय प्रधान कार्यालयका नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि स्थानीय स्काउट कार्यालयलाई आवश्यक अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

१२. बिषयगत शिक्षक व्यवस्था गरी गुणस्तरीय शिक्षाको प्रत्याभुति गर्न संचालित विद्यालय शिक्षक अनुदान कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिदै रिक्त शिक्षक पदमा शिक्षक पदपुर्ति गर्ने कार्यलाई व्यवस्थित गरिनेछ।

१३. बालबिकास, विद्यालय कर्मचारी तथा सहयोगीको नेपाल सरकारले तोकेको न्युनतम पारिश्रमिक उपलब्ध गराउन गाउँपालिकाबाट थप बजेट बिनियोजन गरिएकोमा सोलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

१४. सामुदायिक विद्यालयप्रति आम अविभावकको अपनत्व, विद्यार्थी सहभागिता अभिवृद्धि तथा अध्ययनरत सम्पुर्ण विद्यार्थीको बिद्यालय शिक्षा पछिको उच्च शिक्षामा पहुँच सुनिश्चिताको लागि विद्यार्थी सहयोग बचत अभियान कायक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ।

१५. शिक्षकहरुको मनोबल उच्च बनाई शिक्षण पेशाप्रति अभिरुचि जगाउन नियमित प्रधानाध्याकहरुसँगको मासिक समीक्षा तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

१६. सामुदायिक विद्यालयहरुको वृहत्तर विकासको साथै कार्यक्रम कार्यान्वयन र शिक्षण सिकाइमा सहयोग गर्न प्रभावकारी ढङ्गले सूचकमा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने कार्यलाई थप व्यवस्थित गरिनेछ ।

१७. आगमी शैक्षिक सत्रदेखि गर्ने गरी स्थानीय पाठ्यपुस्तक लेखन तथा छपाई गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

१८. शैक्षिक नीति तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गर्न विद्यमान शिक्षा ऐन तथा कार्यविधिहरुमा आवश्यक संशोधन गरी नीतिगत सुधार गरिनेछ ।

१९. सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीमा उद्यमशीलता, स्वावलम्बन तथा व्यवसायिक सोच विकास गरी आत्मनिर्भर बनाउन विद्यालयहरुमा Career Counselling (आजिविका परामर्श) कार्यक्रम संचालन गर्न आवश्यक पहल गरिनेछ ।

२०. नमुना बिद्यालय विकासको लागि विद्यालयलाई सवारी साधन तथा अन्य प्रोत्साहन उपलब्ध गराउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

२१. कक्षा ६-१२ मा अध्ययनरत विद्यार्थी तथा विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक कर्मचारीलाई दिवा खाजा व्यवस्थापन लाई निरन्तरता दिइनेछ ।

२२. अंग्रेजी, गणित, विज्ञान र सूचना प्रविधि सम्बन्धी विषयको शैक्षिक जनशक्तिको अभावलाई न्युनीकरण गर्न प्रत्येक विषयमा कम्तिमा एक/एक जनालाई स्नातक तहको अध्ययनको लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ।

२३. विद्यार्थी छात्रवृत्ति कोषको स्थापना गरिने छ ।

सडक यातायात तथा पुर्वाधार विकास सम्बन्धी नीति

१. आगामी आर्थिक वर्षभित्रमा गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सडक, खानेपानी पाइपलाइन, सडक बत्ति, टेलिफोन लगायतका सबै भौतिक पूर्वाधारहरुलाई थप व्यवस्थित गरी "एक वडा एक सडक" का रुपमा प्रभाविकारी रुपमा अगाडि बढाइनेछ ।

२. गाउँपालिकाको **Lifeline** को रुपमा रहेको जफे-मालु-हाँवा- जिरी सडक र भिरकोट- झुले- छौडे- देउराली-गुफ्ले-खावा सडकलाई स्तरोन्नती गर्न संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसँग आवश्यक समन्वय र पहल गरिनेछ ।

३. गाउँपालिका भित्रको यातायातलाई बाह्रै महिना सञ्चालन गर्न सकिने गरी सडकको स्तरोन्नति गरिनेछ । उपभोक्ता समिति मार्फत कार्यन्वयन हुने योजनाबाट कट्टा गरिएको मर्मत संभारको रकमलाई परिचालन गर्न गाउँपालिकामा एक “मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन कोष" स्थापना गरी बाढी, पहिरो तथा प्रकृतिजन्य प्रकोपबाट भएको क्षतिले सडकहरुको मर्मत संभार गर्नुपर्ने आकस्मिक अवस्थामा उल्लेखित “मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापन कोष" बाट खर्च गर्ने गरी कार्य सम्पादन गरिनेछ ।

४. ग्रामीण सडकको दिगो सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि उपयुक्त प्रविधिको विकास गरी स्तरोन्नति गरिनेछ।पानीको वहावबाट हुने क्षति कम गर्न सडकको दायाँ बायाँ नालीको निर्माणलाई अनिवार्य गरिनेछ।

५. गाउँपालिकाका सडकहरुमा सडक श्रृखला (Road Chainage) निर्माण गरिनेछ । सडकको जग्गा कित्ता काट गर्ने कार्यको सुरुवात गरिनेछ।सडकको चौडाई, घुम्तिको दुरी **Road** को **Grade** व्यवस्थापनका लागि इन्जिनियरिङ मापदण्ड अनुसार कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाइनेछ। सडकको दायाँ बायाँ गरिने वृक्षारोपण कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ।

६. गाउँपालिकाको केन्द्रबाट वडाको केन्द्रसम्म पुग्ने सुरक्षित र भरपर्दो सडक निर्माण गरी क्रमिक रुपमा सार्वजनिक यातायातको व्यवस्था गर्न आवश्यक तयारी थालिनेछ ।

७. सहभागितामूलक विकास कार्यका लागि जनताको सक्रिय एवं अर्थपूर्ण सहभागिता अभिवृद्धि गर्न विकासमा साझेदारी कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ । यसका लागि आवश्यक समपुरक कोष (**Matching Fund**) मा थप बजेटको व्यवस्था गर्न पहल गरिनेछ ।

८. गाउँपालिका भित्र भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि अनिवार्य गरिनेछ ।

९. गाउँपालिका भित्र आवश्यक स्थानहरुमा सार्वजनिक शौचालयको निर्माण र निर्मित घरहरुको अभिलेखिकरण गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

१०. गाउँपालिका अन्तर्गत प्रत्येक वडामा सम्पन्न भएका योजनाहरु हस्तान्तरण गरी गुणस्तरता कायम राखका लागि मर्मत संभार कोषबाट मर्मतको व्यवस्था गरिनेछ ।

११. प्राविधिक कर्मचारीहरुको सीप विकासको लागि कम्प्युटर तथा सार्वजनिक खरिद ऐन सम्बन्धी तालिमको आवश्यकता महसुस गरी तालिम दिने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१२. गाउँपालिकाबाट सञ्चालन भएका योजनाहरुको गुणस्तर परीक्षणका लागि निर्माण सम्बन्धी प्राविधिक गुणस्तर परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना गराइनेछ ।

१३. गाउँपालिकामा निर्माणधीन १०शैयाको आधारभुत अस्पताल यथाशीघ्र कार्य सम्पन्न गरी सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

१४. गाउँपालिकाको नयाँ प्रशासकीय भवनको डिपिआर तयार गरी निर्माण कार्य अघि बढाइनेछ ।

१५. पूर्वाधार विकास समिति लगायत पूर्वाधार शाखामा कार्यरत प्राविधिक कर्मचारीहरुलाई नयाँ संरचनाहरुको अवलोकन गर्न एक हप्ता भ्रमणको कार्यक्रम राखिनेछ ।

१६. गाउँपालिकाभित्र अति आश्यक रहेका पर्यटकीय पदमार्गको निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

वन व्यवस्थापन तथा भू संरक्षण सम्बन्धी नीति

१. गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका प्राकृतिक सम्पदाको दीगो उपयोग र संरक्षणको नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

२. पहिरोको उच्च जोखिममा रहेका क्षेत्रहरुमा भूक्षय एवं पहिरो नियन्त्रणका विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

३. उपयुक्त सार्वजनिक स्थलमा बृक्षरोपण गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ। पहिरोको जोखिम तथा भुक्षय ग्रस्त क्षेत्रहरुमा बाँस, लगायत अन्य उपयुक्त विरुवा रोप्नु संरक्षण एवं उपयोग कार्यमा न्यून आय भएका व्यक्ति, भूमिहिन किसान तथा अल्पसंख्यकको सहभागीतालाई बढावा दिईनेछ ।

४. गाउँपालिका स्तरीय वन उपभोक्ता महासंघ समितिको सहकार्य र समन्वयमा गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको आर्थिक कारोबार पार्दशिता साथै वार्षिक लेखापरिक्षण प्रतिवेदन गाउँपालिका समक्ष पेश तथा वनको सुरक्षा तथा संरक्षण र बृक्षारोपणको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ।

५. सामुदायिक वन क्षेत्रमा गाउँपालिकाको समन्वयमा सम्भाव्य जडिबुटिको व्यवसायिक खेति गर्न प्रोत्साहन गरी स्थानीय तहमा नै प्रशोधन उद्योग स्थापनाको लागि सहुलियतपुर्ण कर्जा र बजारिकणको लागि आवश्यक नितिगत पहल गरिनेछ ।

६. सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिलाई गाउँपालिकामा सूचीकृत गर्ने व्यवस्था गरी सम्बन्धित समितिलाई क्षमता विकास तालिमको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।

७. सार्वजनिक स्थानमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइ पहिरो जोखिम तथा भुक्षयग्रस्त क्षेत्रहरुमा बृक्षरोपण गर्ने कार्यलाई अगाडि बढाइनेछ ।

८. उत्पादनमुलक रोजगारी र हरियाली गाउँपालिका भन्ने नाराकासाथ गाउँपालिकास्तरको नर्सरी स्थापना गरिनेछ।

९. खेरजाने वन पैदावरबाट कागज उत्पादन एवं वैकल्पिक ऊर्जाको विकासका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ। हरेक वडालाई धुवाँमूक्त बनाउन धुवाँरहित सुधारिएको चुल्हो तथा विद्युतीय चुलोको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१०. खाली भएको क्षेत्रमा वृक्षरोपण गर्ने र डढेलो नियन्त्रमा सचेतना कार्यक्रम सन्चालन गरिनेछ ।

आर्थिक विकास सम्बन्धी नीति

१. उपलब्ध स्रोत साधनको महत्तम रुपमा परिचालन गरी दिगो आर्थिक विकासतर्फ अग्रसर रहने कार्यको शुरुवात गरिनेछ ।

२. आर्थिक विकासद्धारा प्राप्त उपलब्धिहरुको न्यायोचित वितरण गरी समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको विकास गर्ने कार्यको थालनी गरिनेछ ।

३. समाजका हरेक पक्षको आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणका लागि अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न उपलब्ध स्रोत साधनको समुचित उपयोगको नीति अवलम्बन गर्दै स्थानीय स्तरमा खेर गईरहेको श्रमलाई उत्पादनमा जोड्ने एवं हाते सिपमुलक लघु उद्यम कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

४. व्यवसायिक क्षेत्रमा लाग्न चाहने युवाहरुलाई आधारभुत तालिम, यन्त्र, उपकरण सहयोग तथा अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था मिलाईनेछ ।

५. पूर्ण रोजगारको अवस्थामा नरहेका यूवाहरुलाई उद्यमशील बन्न स्वरोजगारमुखी सीप र प्रस्तावपत्रको आधारमा वीऊ पूँजीको स्थापना गर्दै प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।
६. गाउँपालिकाभित्र उत्पादनमुलक व्यवसाय सञ्चालन गरी उद्यमशीलता विकास गर्न प्रोत्साहन अनुदान एवं सहुलियत दरको ऋण प्रदान गर्ने व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइनेछ ।
७. स्थापित र सञ्चालित कृषि उपज केन्द्रहरुलाई बिक्रि केन्द्रको रुपमा विकसित गरिनेछ ।
८. गाउँपालिका स्तरमा एक औद्योगिक क्षेत्र स्थापनाका लागि उपयुक्त स्थल पहिचान गरी आवश्यक तयारी अगाडि बढाइनेछ।

संस्कृति पर्यटन कला तथा साहित्य सम्बन्धी नीति

१. स्थानीय समुदायहरुद्धारा उत्पादित मौलिक र परम्परागत हस्तकला तथा सामग्रीको बजार व्यवस्थापनको उचित प्रबन्ध मिलाईनेछ।
२. गाउँपालिकाभित्रको भौगोलिक विशिष्टतालाई मध्यनजर गर्दै जातीय तथा धार्मिक सम्प्रदायकाबीच सहिष्णुताको प्रवर्द्धन गर्न सामाजिक-साँस्कृतिक रुपान्तरणको नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
३. पर्यटनलाई गरीबी निवारणसँग आबद्ध गरी प्रभावकारी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
४. पर्यटकीय दृष्टिले महत्वपूर्ण पर्यटक स्थलको खोजी, पूर्वाधारको निर्माण, विकास र सञ्चालन गर्न विविध क्रियाकलाप र गतिविधि अपनाइनेछ ।
५. ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको अभिलेखीकरण, संरक्षण, संवर्धन र विकासका लागि स्थानीय जनसहभागितामा आधारित कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।
६. नेपाली भाषा, साहित्य, कला, स्थानीय भाषा एवं संस्कृतिको संरक्षण, प्रवर्द्धन एवं प्रचार प्रसार गर्ने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ ।
७. गाउँपालिकाभित्र रहेका देउरालीहरु, पोखरीहरु, ऐतिहासिक गढी, मठमन्दिर, घाटहरु, चर्च, गुम्बा जस्ता साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गरी पर्यटन प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
८. हरेक वडामा रहेका साँस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी तिनीहरुलाई सांस्कृतिक-पर्यावरण-पर्यटन क्षेत्र (Eco-Cultural Tourism Hub) को रुपमा विकास गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
९. स्थानीय संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धनका लागि निर्मित जातिय संग्रहालयहरुलाई सञ्चालनमा ल्याई अन्य निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ । आदिवासी जनजाति एवं अल्पसंख्यक समूदायको बाहुल्यता रहेको क्षेत्रमा होमस्टे सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण गरिनेछ ।
१०. सितापाइला-देउराली-घोरनागी- हल्लिने ढुङ्गा क्षेत्रलाई रामायण सर्किट अन्तर्गत पर्ने जनकपुर- हनुमन्ते - गौरिशंकर हिमालसँग गाँसी पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास गर्न पहल गरिनेछ ।

युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी नीति

१. पुस्तौदेखि अङ्गिकार गरिएका परम्परागत पेसा जगेर्ना र प्रवर्द्धन गरी क्रमशः व्यवसायीकरण गर्ने कार्यमा युवा शक्ति परिचालन गरिनेछ ।
२. युवा लक्षित व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्न सहकारीको माध्यमबाट सहुलियतपूर्ण कर्जाको व्यवस्था गरिनेछ।

३. युवा क्लबलाई प्रोत्साहन गरी सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा युवाशक्तिलाई परिचालन गरिनेछ ।

४. स्थानीय प्रतिभाशाली खेलाडीहरुलाई प्रोत्साहन गर्न प्रशिक्षण तथा विभिन्न किसिमका खेलकुद प्रतियोगिताहरु आयोजना गरिनेछ ।

५. समाजमा विद्यमान सामाजिक भेदभाव तथा अमानवीय क्रियाकलापको अन्त्यका लागि युवा परिचालन गर्न स्थानीय संस्था, गैरसरकारी संस्थासँगको सहकार्यमा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

६. युवाहरुमाझ अनुशासित, मर्यादित, मुलुकप्रति सकारात्मक सोच र सुनौलो भविष्यको योजना सहितको भावना जागृत गराउन जीवनवृत्ति परामर्श केन्द्र (Career Counselling Center) स्थापना गरिनेछ ।

७. लागु औषध, दुर्व्यसनमा लागेका युवाहरुलाई सो दुर्व्यसनबाट छुटाउन मनोपरामर्श समेतको व्यवस्था गरी आवश्यक कार्यहरुको थालनी गरिनेछ ।

८. युवाहरुमा उद्यमशिलता विकास, नेतृत्व विकास एवं समाजप्रतिको उत्तरदायित्ववोध गराउन तालिम, अभिमुखीकरण कार्यक्रमको सञ्चालन गरिनेछ ।

९. युवाहरुको समूह, अध्येता वा अध्ययन अनुसन्धान केन्द्रहरुलाई सिपमुलक कार्यक्रम तथा स्थानीय रोजगारको प्रवर्द्धन गर्न लघु उद्यम शुरु गर्न प्रोत्साहन, अनुदान एवं सहुलियत ऋण प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१०. पालिकाभित्र निर्माणधीन खेलमैदानहरुलाई व्यवस्थित गर्दै लगिनेछ ।

११. पालिकाको स्थायी केन्द्रमा कवड हल निर्माणको व्यवस्था मिलाइने छ।

सूचना प्रविधि सम्बन्धी नीति

१. योजना, राजश्व संकलन, न्यायिक समिति व्यवस्थापन, सिफारिस तथा वडा र गाउँपालिकाबाट उपलब्ध गराईने सिफारिस सम्बन्धी कार्यक्रमलाई चुस्त, दुरुस्त र पारदर्शी बनाउन सफ्टवेयरहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।साथै सञ्चालनमा रहेका सफ्टवेयरहरुलाई निरन्तर सञ्चालन र अद्यावधिक गरि सञ्चालन गरिनेछ ।

२. सबै वडाका मुख्य स्थानहरुमा शौर्य बत्तीको व्यवस्था र मुख्य सार्वजनिक स्थलहरूमा CCTV Camera जडान गरी सुरक्षा निगरानी हुने व्यवस्थालाई थप मजवुद बनाइनेछ ।

३. गाउँपालिका मातहतका कार्यालयमा सूचना प्रविधि शाखा अन्तरगत Electrical & Networking Support का लागि अपरिहार्य रहेको जनशक्तिको व्यवस्था गरिनेछ ।

४. जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, विद्यालय र संघसंस्थाका कर्मचारीहरुलाई डिजिटल साक्षरता (Digital Literacy) अभिबृद्धि अभियानमार्फत व्याप्त Digital Divide को न्यूनिकरण गर्नका लागि सूचना प्रविधिसम्बन्धी तालिमका कार्यक्रमहरु सञ्चालनलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

५. गाउँपालिकाभित्रका सम्पूर्ण सरकारी निकायहरुमा क्षतिपुर्ति सहितको नागरिक वडापत्रको व्यवस्था साथै कार्यरत कर्मचारीहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि गर्न समय समयमा आवश्यक प्रविधि सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ ।

सुशासन, सार्वजनिक सेवा प्रवाह एवं संस्थागत विकास सम्बन्धी नीति

१. जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको कार्यविभाजनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

२. कार्यालयको लागि आवश्यक पर्ने कर्मचारीको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी सोको कार्यान्वयनमा आवश्यक पहल गरिनेछ ।

३. कार्यालयको कार्यबोझ तथा राजश्व क्षमताका आधारमा संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी स्वीकृतिका लागि सम्बन्धित निकायमा पठाइनेछ। साथै गाउँपालिकामा उपलब्ध रहेका सहयोगी तथा सहायक स्तरका कर्मचारीहरुलाई समेत आवश्यकता अनुसार उपयुक्त जिम्मेवारी दिईनेछ ।
४. गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा व्यवस्थापन गरिएको नागरिक बडापत्र अनुरुप सेवा प्रवाह गरिनेछ ।
५. गाउँपालिकाको प्रशासनीक भवन निर्माण यथासिघ्र गरी सो भवनबाट सेवा प्रवाहको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
६. गाउँपालिका अन्तर्गतका सम्पुर्ण कार्यालयहरुमा विद्युतीय हाजिरीको व्यवस्था गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
७. कार्यालयबाट सम्पादन हुने कार्यक्रमहरुको त्रैमासिक रुपमा समीक्षा र चौमासिक रुपमा सार्वजनिक सुनुवाई गरिनेछ।
८. कार्यालयबाट सञ्चालन भएका योजना तथा कार्यक्रमहरुको नियमित अनुगमन गरी कार्यपालिकामा पेश गरी फरफारक गरिनेछ ।
९. क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरी बजेट तथा कार्यक्रममा तादम्यता हुने गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
१०. निर्वाचित पदाधिकारी र कर्मचारीहरुका लागि वार्षिक रुपमा योजना बनाइ बजेटमा समावेश गरी तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
११. कार्यालयमा प्रयोग हुने सवारी साधनहरुमा प्रयोग हुने इन्धन तथा सवारी मर्मत खर्चलाई सम्बन्धित कानुन तथा मापदण्डको आधारमा थप व्यवस्थित गरिनेछ ।
१२. कार्यालयको खर्चको आन्तरिक लेखा परीक्षण नियमित गरिने तथा महालेखा परीक्षकको प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको सुझावहरु गाउँ कार्यपालिकामा छलफल गरी सुझावलाई कार्यान्वयन गरिने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
१३. यस तामाकोशी गाउँपालिकाको निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुद्वारा वार्षिक तथा ५ वर्षे कार्याकालमा सम्पादन गरिएका कार्यहरुलाई अभिलेखिकरण गर्न एक दस्तावेज तथा वृतचित्र निर्माण गरिनेछ ।

<u>राजश्व संकलन र परिचालन सम्बन्धी नीति</u>

१. गाउँपालिकाले संबिधान तथा कानुन बमोजिम असुल गर्ने राजस्व (कर तथा गैरकर) प्रशासनलाई न्यायोचित, पारदर्शी र बैज्ञानिक बनाउन आवश्यक प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
२. करदाताहरुलाई कर प्रणालीमा स्वेच्छिक रुपमा सहभागी गराउन समग्र राजस्व प्रणालीलाई करदातामैत्री बनाइनेछ।
३. कर तथा गैरकर राजस्वको अनुगमन गर्न बिशेष टोली गठन गरी परिचालन गरिनेछ ।
४. गाउँपालिकाले कर संकलनको लागि व्यवस्था गरेको अनलाइन प्रणालीलाई थप ब्यबस्थित गरी सबै करहरुलाई करदाताको पहुँचमा वृद्धि गर्न आवश्यक प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
५. म्यानुअल रुपमा रसिद काटी राजश्व संकलन गर्दै आइएकोमा सो पद्यतिलाई विस्थापन गरी कम्प्युटरीकृत राजस्व व्यवस्थापन प्रणाली प्रयोगमा ल्याई राजश्व संकलन प्रक्रियालाई निरन्तरता दिई थप व्यवस्थित बनाइनेछ ।
६. सम्पत्ति कर तथा व्यवसाय करको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी तथा प्रक्रियागत व्यवस्था मिलाइनेछ।
७. आम जनतामा कर तथा राजश्वको महत्वका बारेमा सूचित गराउने हेतुका साथ करदाता शिक्षा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

सामाजिक सेवा तथा समावेशी प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति

१. लक्षित वर्गको आर्थिक सामाजिक सांस्कृतिक रुपान्तरण गर्न आय आर्जन, नेतृत्व विकासका लागि आय आर्जन क्षमता विकास र सशक्तिकरणका कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

२. ज्येष्ठ नागरिक तथा विकलाङ्ग नागरिकहरुको लागि सरल जीवन व्यतित गर्न आवश्यक विशेष कार्यक्रमको व्यवस्था गरिनेछ।

३. बहुविवाह, दाईजो प्रथा, जातिय छुवाछुत, अनमेल विवाह, बोक्सी प्रथा जस्ता सामाजिक कुरिति, कुसंस्कार एवं रुढिवादी परम्पराको अन्त्य गर्न सांस्कृतिक सुधार कार्यक्रमलाई विद्यालय स्तरबाटै सुरुवात गरिनेछ ।

४. महिला विरुद्ध हुने घरेलु हिंसा अन्त्य गर्न तथा उनीहरुको घरेलु श्रमको मौद्रिक मुल्यमा मुंल्याङ्कन गर्न जनचेतना अभिवृद्धि गर्दै आवश्यक संरचनागत व्यवस्था गरिनेछ।

५. गाउँपालिका तथा वडा स्तरमा महिला सञ्जाल तथा दलित सञ्जाल मार्फत सम्बन्धित लक्षित वर्गका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

६. महिला बालबालिका तथा अपांगता भएका व्यक्तिहरु, अल्पसंख्यक समूदायको लागि लैगिक समानता एवं सामाजिक समावेशीकरण (Gender Equality and Social Inclusion) का विशेष कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

७. लैंगिक हिंसाको पहिचान तथा यससँग सम्बन्धी मौजुदा कानून ऐन तथा नियमावली बारे जानकारी गराउने अन्तरक्रिया, अभिमुखिकरण तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

८. लैंगिक हिंसा निवारण कोष सञ्चालनमा ल्याई पीडितलाई आवश्यक राहत सहायता र पुनर्थापनाका कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

९. बाल विवाह न्यूनिकरण गर्ने रणनीतिक योजना अनुरुप कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याई बाल विवाह मुक्त स्थानीय तह घोषणा गर्ने आधार तयार गरिनेछ ।

१०. बालबालिका माथि हुने सबै किसिमका हिंसा न्यूनिकरण गरी संरक्षण गर्ने कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याई स्थानीय तह सञ्चालन प्रक्रियामा बालबालिकाको उपयुक्त सहभागिता सुनिश्चित गरी बालमैत्री स्थानीय तह प्रोत्साहन कार्य अगाडि बढाइनेछ ।

११. अपांगता भएका व्यक्तिलाई समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना (CBR) कार्यक्रम लाई प्रदेश सरकार सम्बन्धित संघसंस्थाहरू सँग साझेदारि गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१२. "ग" वर्ग अन्तर्गतका अपांगता भएका व्यक्तिहरुलाई दिइदै आएको सामाजिक सुरक्षा भत्ता कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ । साथै सबै किसिमका अपांगता भएका व्यक्तिहरुको जीवनयापन सहजीकरणका लागि आवश्यक सामग्री वितरण तथा आयआर्जनमुखि कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

१३. पालिकाभर अपांगता भएका व्यक्तिहरुको पहिचान गर्ने, परिचयपत्र वितरण गर्ने, वर्ग परिवर्तन गर्ने प्रयोजनका लागि अपांगता शिविर सञ्चालन गरिने छ ।

१४. महिला तथा बालबालिकामाथि हुने सम्भावित हिंसाजन्य घटनालाई प्रतिकार गर्न सक्ने क्षमता अभिवृदि गर्ने आत्मरक्षा कार्यक्रमलाई निरन्तरता ल्याइनेछ ।

वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति

१. गाउँपालिका भित्रका सडक क्षेत्रको सौन्दर्य बढाउन मुख्य मुख्य सडक र सहायक सडकहरुको दाँया बाँया तर्फ स्थानिय समुदायको सहकार्यमा अनिवार्य रुपमा फलफुल तथा हरिया विरुवा लगाउने निति लिइनेछ ।

२. गाउपालिकाभित्र नागरिकहरुको बढी चहलपहल हुने सार्वजनिक स्थानहरुको पहिचान गरि खानेपानी र सार्वजनिक शौचालयको स्थापना गरिनेछ ।
३. तामाकोशीको सौन्दर्यलाई दिगोपना कायम गर्न जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र समुदायको सहकार्यमा महिनाको अन्तिम शनिबार सरसफाई अभियान सञ्चालन गरी सफा स्वच्छ वातावरणको निर्माण गरिनेछ ।
४. "हाम्रो तामाकोशी, सफा तामाकोशी भन्ने अभियानका" साथ फोहोर व्यवस्थापनका लागि गाउपालिका र वडाको समन्वयमा स्थानीय सामाग्रीको प्रयोग गरी फोहोर संकलन कार्यका लागि सार्वजनिक स्थानमा डस्विनको अनिवार्य व्यवस्थापन गरिनेछ ।
५. सार्वजनिक स्थानमा गाउँपालिकाको पहिचान झल्किने होर्डिङ वोर्डको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
६. गाउँपालिका तथा वडास्तरीय विपद जोखिम न्यूनिकरणको लागि विपद प्रतिकार्य स्वयंसेवक टोली गठन गरी आवश्यक तालिमको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
७. विपद जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापनको लागि विपदका क्षेत्रमा कार्य गर्ने संघ संस्थाहरुसँग सहकार्य गरी खोज तथा उद्धार प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम संचालन गरिनेछ ।
८. संघ प्रदेश र स्थानीय तहको सहकार्यमा मनसुजन्य विपद र आगलागिजन्य विपदबाट क्षति भएका घरहरुको पुनर्निमाण तथा मर्मत सम्भारको लागि आवश्यक प्रक्रिया अगाडि बढाइनेछ ।
९. भौगर्भिक अध्ययन प्रतिवेदका आधारमा १, २, ४ र ५ वडाका जोखिममा रहेका बस्ती तथा बिस्थापित परिवारलाई संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहकार्यबाट सुरक्षित स्थानमा वस्ति स्तान्तरण तथा संरक्षणको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।
१०. विपदबाट हुने क्षति न्यूनिकरण तथा राहात उद्धार कार्यको लागि गाउपालिकास्तरको विपद उद्धार तथा राहत सामाग्रीहरु भण्डार केन्द्रको स्थापनाका लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।
११. खोज तथा उद्धार र प्राथमिक उपचार समबन्धि तालिम सहित वडा स्तरीय उद्धार कर्ता टोलि गठन गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
१२. ढुङ्गा गिट्टि वालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थ र अन्य प्राकृतिक सोतहरुको अनाधिकृत एवं अवैज्ञानिक दोहोनलाई आवश्यक कानुन निर्माण गरि नियन्त्रण गरिनेछ ।
१३. सडक विस्तार तथा निर्माणको क्रममा क्षति भएक ऐतिहासिक चौतारा, ढुङ्गेधारा, कुवा र मठ मन्दिरको स्थानीय समुदायको समन्वय तथा सहकार्यमा संरक्षण र संवर्द्धन कार्यमा जोड दिइनेछ ।

उद्योग तथा वाणिज्य सम्बन्धी नीति

१. तामाकोशी उद्यमी कोशेली पसल स्थापना गरी तामाकोशी गाउँपालिका भित्र उत्पादित हरेक वस्तुलाई विक्री वितरणमा सहजता ल्याइनेछ ।
२. गाउँपालिकाभित्र उद्योग धन्दा स्थापना एवं व्यवसाय प्रवर्द्धनको लागि लगानीमैत्री वातावरणको लागि पहल गरिनेछ ।
३. लघु उद्यमको प्रवर्धन तथा स्थापना मार्फत उद्यमशीलताको विकास गर्न वित्तिय संघ संस्थाहरुसंग समन्वय गरी सहुलियतपूर्ण ऋणको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
४. सीपविकास तालिमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

५. पालिकाभित्र रहेका उत्कृष्ट उद्यमी सम्मान कार्यक्रमको थालनी गरिनेछ ।

६. पालिकाभित्र रहेका उद्यमीहरुको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गरी थप कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

७. पालिका स्तरमा स्रोत साधनको पहिचन गरी जुस, जाम, जेली, सिस्नु प्रशोधन जस्ता उद्योग स्थापनाको लागि प्रविधि खरिद तथा सहजीकरणको व्यवस्था मिलाइने छ ।

८. स्थानीयस्तरमा उत्पादित कोदो, फापर, आलचा, आरुबखडा, किवी, भुई स्याउ लगाएतका सिजन अनुसारका उत्पादित वस्तुहरुको प्रशोधन, ब्रान्डिङ्ग गरी व्यवस्थापनमा सहजीकरण गरिनेछ ।

<u>कानून निर्माण तथा न्याय सम्पादन सम्बन्धी नीति</u>

१. कानूनको नजरमा सबै समान हुन्छन भन्ने सिद्धान्त अनुरुप छिटो कानूनी उपचार तथा न्याय प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

२. मेलमिलाप केन्द्रहरुलाई व्यवस्थित गर्दै लगिनेछ। साथै मेलमिलापकर्ताहरुको लागि क्षमता विकास तालिमको व्यवस्था मिलाईने छ।

३. आवश्यकताको पहिचान गरी दैनिक कार्य सञ्चालनका लागि ऐन, नियम, निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्डहरु निर्माण गरी लागु गरिनुका साथै सफ्टवयर मार्फत न्यायिक समितिका मिसिलहरुको व्यवस्थापन गरिने छ ।

४. अशक्त, विपन्न, मानसिक रोगी, हिम्सा पिडीत व्यक्तिहरुको लागि न्यायमा पहुँच स्थापना गर्ने विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुका साथै विशेष कोषको व्यवस्थापन गरी सहयोग कार्यक्रम संचालनको व्यवस्था गरिने छ ।

५. आवश्यकताको पहिचान गरी मनोपरामर्श सेवा तथा कानूनी सेवा परामर्शको कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

<u>सहकारी सम्बन्धी नीति</u>

१. गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकारभित्र रहेका सहकारी संस्थाहरूको वार्षिक एक पटक सघन अनुगमन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ । सघन अनुगमनबाट प्राप्त प्रतिवेदनका आधारमा सहकारी संस्थाहरूको व्यवस्थापकीय क्षमता विकास, संस्थागत सुशासन लगायतको विषयमा थप योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२. गाउँपालिका भित्रका कृषि सहकारीहरुलाई उत्पादनमुलक क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गरी सहकारीहरुको परिचालनबाट परम्परागत कृषि प्रणालीलाई आधुनिक र व्यवसायिक बनाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ । जसका लागि सहकारीमार्फत कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

३. सहकारी संघसंस्थाहरुको एकिकरणलाई प्रोत्साहन कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

४. सबै सहकारी संस्थालाई कोपोमिस प्रणाली (COPOMIS System) अनिवार्य रुपमा लागु गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

५. सहकारी संस्थाहरुको व्यवस्थापन र दक्षता अभिवृद्धिका लागि विविध तालिमलाई निरन्तर सञ्चालन गरिनेछ ।

६. उत्कृष्ट सहकारी संस्थाहरूको अवलोकन भ्रमण कार्यक्रम गरिनेछ ।

<u>योजना तर्जुमा सम्बन्धी नीति</u>

१. गाउँपालिका अन्तर्गत प्रत्येक वडाहरुमा संचालन गरिने योजनाहरु डिजाइन तथा लागत इस्टिमेट अनुसार कार्यान्वयन गर्नका लागि उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरुलाई कागजात व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

२. योजना व्यवस्थापन प्रणालीको व्यवस्थित प्रयोगका लागि तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र रिपोर्टिङ गर्न चुस्त र दुरुस्त हुने योजना व्यवस्थापन प्रणालीको अद्यावधिक तथा प्रयोगलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।

३. टोल विकास समिति निर्माण गरी विकास निर्माणका कामलाई सम्बन्धित क्षेत्रका टोल विकास समिति मार्फत कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

४. गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन समिति मार्फत तामाकोशी गाउँपालिकाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिको कार्यसञ्चालन कार्यविधि, २०७८ बमोजम हुने अनुगमन कार्यलाई कार्यविधि अनुसार निरन्तरता दिइनेछ ।

५. गाउँपालिकासँग सम्झौता भई कार्यान्वयन हुने उपभोक्ता समिति वा टोल विकास समितिले कार्य सम्पादन गर्ने योजनाहरुमा काम गर्ने श्रमिकहरुको ज्यालालाई संलग्न डोर हाजिरीमा उल्लेखित श्रमिकहरुकै नाममा भुक्तानी दिनेगरी आश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ ।

ऊर्जा सम्बन्धी नीति

१. बायोग्यास तथा सुधारिएको चुलो, विद्युतीय चुलो, बायोब्रिकेट जस्ता किफायती जैविक ऊर्जाको प्रवर्द्धन एवम् विस्तार गर्दै दाउराको प्रयोगलाई क्रमशः कम गर्दै लगिनेछ ।

२. जैविक स्रोतको समुचित व्यवस्थापनबाट ऊर्जा उत्पादन गर्न प्रविधि र प्रणालीको विकास र विस्तार गरिनेछ ।

३. कृषि तथा पशुपन्क्षीको जैविक पदार्थको उपयोग गरी बायोग्यास प्लान्ट प्रवर्द्धनको कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याउइनेछ।

४. दिगो एवम् अनन्त ऊर्जाको स्रोतको रुपमा रहेको सौर्य ऊर्जाको उत्पादन र प्रयोगलाई थप व्यवस्थित गर्दै बजार क्षेत्र तथा बाक्लो बस्तीहरुमा सोलार बत्तिको थप व्यवस्था गर्ने तथा मर्मत कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

५. जीवनको गुणस्तर (Quality of Life) अभिबृद्धि गर्न आवश्यक न्यूनतम ऊर्जाको उपलब्धताको सुनिश्चितता गरिनेछ।

सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षणसम्बन्धी नीति

१. पालिकास्तरीय वैंकमार्फत वडा तहबाट वितरित सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण कार्यलाई निरन्तरा दिइनेछ ।

२. ज्येष्ठ नागरिक परिचय पत्र सहज रुपमा सेवाग्राहीलाई उपलब्ध गराउन सम्बन्धित वडा तहवाट नै वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

३. जेष्ठ नागरिकहरुको राष्ट्रिय परिचय पत्रको लागि पालिका तथा वडा स्तरमा निर्माण गर्ने व्यवस्था मिलाउन पहल गरिनेछ ।

४. व्यक्तिगत घटना दर्ता सप्ताहको निरन्तरता दिइने छ ।

५. राष्ट्रिय परिचयपत्र बनाउन छुटेका नागरिकहरुको परिचयपत्र स्थानीय स्तरबाटै बनाउनका लागि सम्बन्धित निकायसँघ पहल गरि सहजिकरण गरिनेछ ।

श्रम रोजगार तथा श्रम सम्बन्ध सम्बन्धी नीति

१. रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणालिमा सुचिकृत प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम र तामाकोशी रोजगार कार्यक्रमबाट सुचिकृत २५०७ जना बेरोजगार व्यक्तिहरुलाई प्राथमिकिकरणको आधारमा न्युनतम रोजगारी प्रदानका लागि विकास निर्माणका योजनाबाट वडाका सुचिकृत व्यक्तिलाई रोजगारी प्रदानको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।

२. सूचीकृत बेरोजगार व्यक्तिहरुलाई श्रमबजारको मागमा आधारित रही सिपमुलक तालिमको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरी दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरिनेछ ।

३. आन्तरिक रोजगारी प्रवर्द्धनमा विशेष जोडका साथ सूचीकृत अति विपन्न दलित महिलाहरुलाई प्राथमिकता दिई तामाकोशी रोजगार कार्यक्रमबाट रोजगार प्रदानका साथै दिगो विकासको कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ।

४. नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त संघ संस्थाबाट सिप युक्त व्यक्ति वा सिपमा दक्ष व्यक्तिहरुलाई सिप परिक्षणको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरि सिप परिक्षणको लागि सहजिकरण गरिनेछ ।

५. बालश्रममुक्त स्थानीय तह घोषणाको लागि आवश्यक नीति बनाई बालश्रम मुक्त स्थानीय तह घोषणाको लागि पहल गरिनेछ ।

६. स्थानीय तहमा दर्ता भई बजारीकरणको अभाव तथा सीपयुक्त जनशक्तिको अभावको कारण सञ्चालनमा नरहेका साना उद्योगहरुलाई सहुलियतपूर्ण कर्जा तथा स्थानीय उत्पादमा जोड दिई बजारीकरण तथा उत्पादित सामग्री स्थानीय तहमा नै प्रयोगको लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गरी उद्योगमार्फत रोजगारी सृजनाका लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।

७. प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम र स्थानीय तहको लागत साझेदारीमा सूचीकृत बेरोजगार व्यक्तिहरुलाई रोजगारी प्रदान गरि दिगो र गुणस्तरीय विकास निर्माणको थालनी गरिनेछ ।

८. बैदेशिक रोजगार जाने श्रमिकहरुको श्रम स्विकृत र पुनः श्रम स्वीकृत कार्यलाई गाउँपालिकबाट नै निशुल्क रुपमा सेवा प्रदान गरी व्यवस्थित प्रभावकारी बनाइनेछ।

९. बैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका व्यक्तिहरुले आफुले सिकेको सिपको आधारमा स्वरोजगारमुलक बनाउन सहुलियतपुर्ण कर्जाका लागि आवश्यक सहजिकरण गरिनेछ ।

१०. विभिन्न शाखागत तथ्याङकहरुलाई एकिकृत गरि सामाजिक संरक्षणका कार्यक्रमहरु एकद्धार प्रणालिबाट सञ्चालनका साथै रोजगारी तथा स्वरोजगारमुलक कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा सुचिकृत बेरोजगार व्यक्तिहरुलाई प्राथमिकिरणका लागि आवश्यक नितिगत व्यवस्था गरिनेछ ।

११. प्रधानमन्त्री रोजगार र तामाकोशी रोजगार कार्यक्रमबाट कृषिका क्षेत्रमा समेत वडागत सम्भाव्यताका आधारमा लागत साझेदारीबाट नमुना कृषि फर्म सञ्चालनको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।

१२. सरकारले लागू गरेको योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा व्यवस्था बमोजिम सोसम्बन्धी ऐनले निदृष्ट गरेका पालिकामा कार्यरत सबै कर्मचारीलाई सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध गराउने कार्यको थालनी गरिनेछ ।

१३. गाउँपालिकाभित्रका श्रमिकहरूको कल्याणका लागि श्रमिक कल्याणकारी कोषको स्थापना गरी सोको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधिको निर्माण गरिनेछ ।

दिगो विकास सम्बन्धी नीति

१. संयुक्त राष्ट्र संघले तय गरेका १७ वटा लक्ष्य अन्तर्गतका परिसूचक बमोजिमका कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा ल्याई दीगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्ने कार्यमा योग्दान पुऱ्याइनेछ।

अन्त्यमा,

गाउँपालिका जनअपेक्षा अनुरुप विकासका चाहना पुरा गर्ने, स्थानीय सरकार र स्थानीयवासी बीचको सुमधुर सम्बन्ध कायम गर्ने, आधुनिक प्रविधि र मौलिक पहिचानको सम्मिश्रणवाट तामाकोशी गाउँपालिकालाई समृद्ध, सुरक्षित र जीवन्त बनाउने हाम्रो दृढ सङ्कल्प रहनेछ । यस अवसरलाई सदुपयोग गर्दै सम्पूर्ण गाउँवासीलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, न्यायपूर्ण र प्रतिबद्ध नेतृत्व प्रदान गरिनेछ । साथै गाउँपालिकाले अघि सारेको प्रस्तुत नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्याउन नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, विकास साझेदारहरू, निजी क्षेत्र, निर्वाचित प्रतिनिधि गाउँपालिकाका कर्मचारी, मतदाता र सम्पूर्ण वुद्धिजीवी एवम् प्रवुद्ध वर्गमा हार्दिक अपिल गर्दछु।